

JUSTIZ ETA BERE KONDAIRA

Duela hogeit hamar urte Medianborda baserriko Tomas Ugartek honako kondaira hau kontatu zion Nils M. Holmer sueziar hizkuntzalariari:

"Espainiko erregea etorri zan egun batean Gaizkibelgo mendira ehizara. Eta ehizan zabilela egin zen brumarekin galdu. Ta gero bueltaka zabilela, gertatu zen etxe hori bilatzea. Ta gero etxe hortan gelditu zen. Lo egiten etxe horretan zegon. Bizi zen neska gazte eder bat. Eta galdetu zuen nola esaten zen euskaraz "muy hermosa" ta esan zioten: **Gutziz ederra**. Eta gero egun batzuek pasatuta gero erregeak esan zion erregalo bat egingo ziola ta galdetzeko nahi zuen dina lur. Eta hura eman zion." (1).

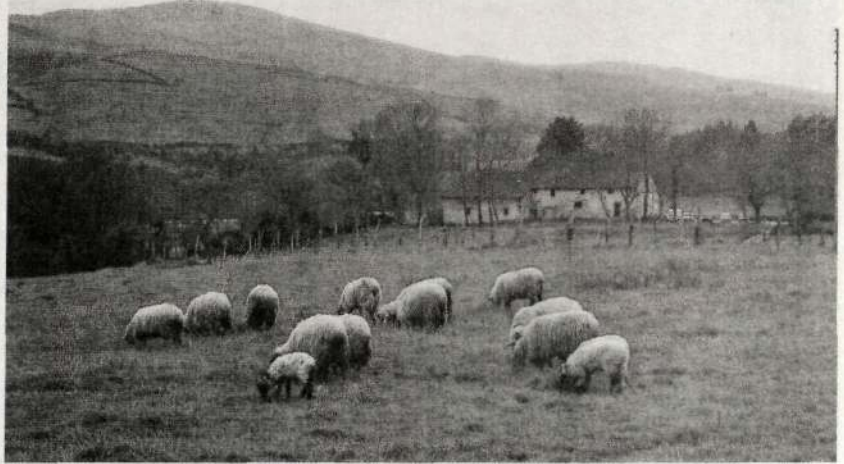
Hizkuntz ikerketa zen Holmer jaunaren helburua, Hondarribia inguru hauetan ibili zenean eta **El idioma vasco hablado** (1964) liburuan bildurik eman zuen bere lana. Liburu berean dator kondaira horren beste bertsiot bat ere, baina bigarrena Justizko alabak kontatua, Pepita Etxebeste izenekoak, eta bada aldakuntzarik beste horrekin. Hara hemen:

"Bizi omen zen famili bat ta gero aitaki neska eder bat. Ta etorri omen zan errege bat ehizara ta etxera etorri omen zan Santxo Abarka. Eta neska horrentzat enamoratu omen zan, gustatu omen zan. Seme bat izan omen zuten. Eta gero erregeak gauz asko eskeini omen zion. Eta gero neskek esan zuen lehengo gauzak aski zituela. Erregeak esan omen zion teilatuaren gainera igotzeko eta handik ikusten zituen terrenoa denak beretzeko. -Zu guztiz ederra zera." (2).

Ez zen lehen aldikoz Justizko kondaira literaturan sartzen zena, zeren Pierre Lhande zuberiar jesuita euskaltzaleak **Mirentchu** (1930) zeritzan eleberraren 9. orrialdean jaso bai zuen Nafarroako errege Santxo Abarka eta Justizko alabarena eta eleberririk hortako pertsonaia nagusiari Gutziz ederra eman zion izentzat, eleberraren pasaisoak inguru horretan hasten zituenez. Baina Lhande ere ez zen kondaira hori aipatzen zutenarik lehena, 1930 Conde del Llobregat-ek argiratu zuen **Fuenterrabia. Noticias históricas**-en lehen kapituluaren ere badator eta liburu hau oso irakurria izan da 1942an berargitaratu zenetik. Hala ere, zer dago egizkorik kondaira hortan?

Ikus dezagun agiriaren argira:

Ikertu dudana alde guzietatik, kondaira horren aipamenik zaharrena, Justiz baserriaren oraindik gordetzen duten aitonen semezako eskuizkribu batean dator. Errege Felipe III.aren denboran noblezako arma agiriak ematen arduratzen zen Diego de Urbinak 1613. urtean idatziada. Hamabi urte geroago argitaratu zen Lope Martínez de Isasti lezoarraren **Compendio Historial de Guipúzcoa**, eta epenaz eman zion garrantzirik Diego de Urbinaren agiri horri, honako aipamen soil hau baizik: "Los de este linaje vienen de un hijo del Rey D. Sancho

Justiz

Abarca de Navarra: del cual dicen y escriben que andando a caza en la sierra de Jaizquivel, fué a posar en esta casa, de cuya doncella (que era muy hermosa) se enamoró, y hubo en ella un hijo varón, de quien descienden los de Justiz, segun certifica el Rey de armas." (3). Gero, gure mende honetan Serapio Mujika, Garcia Carrarra anaiak eta Llobregat kondeak indartua izan da beren aipamenez (4). Baina, Joseph de Moret historiagileak ezer ez zuen aipatu 1684an argitara eman zuen **Annales del Reyno de Navarra** zeritzan obraren X. liburua Santxo Abarkari osorik eskainiaren.

Dena dela, kontutan hartu beharrezkoak dira: Errege Santxo Abarkagandik Felipe III.era seirehun urte baino gehiagoko distantzia dagoela; hamazazpigarren mendearen fantasia asko erabiltzen zela aitonen seme agiriak ematerakoan, edonolako historiari asmatuz noblezaren agiriak lortzeko; eta, azkenik, izena bera dugu salatari, zeren Justizek ez bai du ikustekorik "gutziz"ekin.

Holako kondaira politak beti dira jendearen gustagarri, eta gustagarri bezain engainagarri. Eta, fantasiak ere bere indarra du gizartearen. Fantasiatzeko uste horren lagungarri dator Isastik dion honako hau ere: "la casa solar antigua y armera de Jus-

tiz en el Promontorio de Oleaso, sierra de Aizquivel en término redondo. Los de este linaje fueron los primeros pobladores de Fuenterrabia, nobles hijosdalgo y familia extendida; y no se halla en toda Cantabria otra casa de este nombre." (5).

Baina, Justiz, Erdi Aroan izenetatik sortu ziren patronimiko horietakoa dugu. Hasiako J, I edo Y bezala ere irakur daiteke. Nafarroan ezaguna den Justi eta Monasterio de Yuste ditugu izen horren lekuko. Z atzikia ordea, patronimiko horietan hain ugari diren -iz eta -ez atzikiaren kideko baizik ez da, Koldo Mitxelena **Apellidos vascos**-en hain ongi adierazi zigun bezala (6).

Juan San Martin

- (1) Nils M. Holmer, **El idioma vasco hablado** (1964), 110. orr.
- (2) Holmer, aipatutako obra, 158. orr.
- (3) Lope Martínez de Isasti, **Compendio Historial de Guipúzcoa** (1625), 137. orr.
- (4) S. Múgica, **Geografía General del País Vasco-Navarro**. Vol. **Guipúzcoa**, 758. orr.; A. y A. Garcia Carrarra, **El Solar Vasco-Navarro**, IV. liburukia, 302. orr.; Conde de Llobregat, **Fuenterrabia. Noticias históricas** (2ª ed.), 10. orr.
- (5) Isasti, aipatutako obra, 458. orr.
- (6) L. Michelan, **Apellidos vascos** (1953), 76. orr.

GURY ERROPADENDA

GAZTEEK NAHI DUTEN
ERROPA

IRUN
MENDELU
HONDARRIBIA
Tel. 64 18 41

AQUARIUM

JATETXEA

Zuloaga, 2 - Tel. (943) 64 27 93
HONDARRIBIA

Denbora batean
ikatzegia izan genuen,
gaur honelako jatetxe ederra
dagoen lekuan. Orduko
ikatzarekin prestatuko ote
honelako jaki onak.